

memorii | jurnale

Cristian Mungiu s-a născut la Iași, pe 27 aprilie 1968, într-o familie de profesori (mama, Maria, era profesoară de română la liceu, iar tatăl, Ostin-Costel, profesor de farmacologie la Facultatea de Medicină). A urmat cursurile Facultății de Litere din Iași, perioadă în care a scris la *Opinia studentească* și a lucrat la diverse publicații, la radio și televiziune. În 1998 a absolvit Academia de Teatru și Film din București. Pe parcursul studiilor universitare și după aceea, a realizat mai multe filme de scurtmetraj. Ca autor de lungmetraj, a debutat în 2002 cu *Occident*, care a avut premiera la Cannes. În 2003 a publicat la Editura Liternet volumul de scenarii literare *7 povestiri*.

Cristian Mungiu a scris scenariile tuturor filmelor sale, fiind recompensat cu numeroase premii și distincții, printre care, la Cannes, cu Premiul pentru cel mai bun scenariu (*După dealuri*, 2012), cea mai bună regie (*Bacalaureat*, 2016) și Palme d'Or (*4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*, 2007). S-a dedicat universului cinematografiei, ca scenarist, regizor, producător, organizator de festivaluri și tutore, continuând să publice ocazional articole, note de călătorie, pagini de jurnal, scenarii.

Autorul mulțumește Creative Europe Programme MEDIA of the European Union pentru sprijinul acordat în publicarea acestei cărți.

Co-funded by the
Creative Europe MEDIA Programme
of the European Union

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Master Print Super Offset

© HUMANITAS, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Mungiu, Cristian
Tania Ionașcu, bunica mea: o biografie basarabeană/
Cristian Mungiu. – București: Humanitas, 2023
ISBN 978-973-50-8093-8
821.135.1
929

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Cuprins

Cuvânt înainte

7

I. Acasă, în Cahul

11

II. În refugiu

51

III. Întoarcerea lui Petre

89

IV. După război

107

Post-scriptum

O copilărie alături de bunici

121

Cuvânt înainte

Mi-am petrecut copilăria în aceeași casă cu bunicii dinspre partea mamei, la Iași, în oraș.

Bunica locuia deja încă de prin anii '40 în casa în care am crescut și eu – însă întotdeauna când spunea „acasă“ se referea la casa ei din Basarabia pe care trebuiseră s-o lase de astăzi pe mâine când intraseră rușii.

Pe măsură ce creșteam, în anii '70 și '80, ascultam poveștile bunicii despre timpurile dinainte, din Basarabia, despre război, refugiu, destine frânte, tinerți pierdute și greutăți prin care trecuseră. Poveștile lor se concentrau cu precădere pe circumstanțe în care oamenii muriseră – în accidente, de boli sau uciși – și pe lucrurile care se prăpădiseră și trebuiseră puse la loc, într-un efort sisific, fără capăt.

Nu părea o viață prea veselă și, încetul cu încetul, am început să am sentimentul că Bunica mea avu- sese o viață chiar foarte tristă. Țineam foarte mult

la Bunica, și ea la mine. Încercam s-o bucur petrecând cât mai mult timp cu ea. Mă tot întrebam însă cam cu ce altceva aș mai fi putut s-o ajut eu acum, când viața ei era în acea etapă în care nu se mai puneau problema vreunui nou început, a unor planuri sau schimbări substanțiale. Cum aș mai fi putut eu acum să mai dau un sens unor lucruri pe care nu le mai putea schimba nimeni? Am început prin a asculta cu răbdare poveștile Bunicii ori de câte ori venea vorba. Apoi am întrebat-o eu lucruri în plus – simțind că îi făcea bine să povestească. Și, în final, cândva pe la mijlocul anilor '90, m-am apucat să consemnez, sistematic, toate amintirile vieții ei într-un caiet studentesc cu coperte cartonate, gri, pe care, în ciuda tuturor mutărilor din casă în casă prin care am trecut în viață, l-am păstrat întotdeauna la suprafață.

Bunica – mi-o amintesc – stătea pe fotoliul ei pat acoperit cu o cergă roșie, iar eu stăteam la masa din sufragerie, lângă ea, îi puneam întrebări și scriam, consemnând fiecare amănunt pe cât puteam cu vocea ei, încercând să-i păstrez cât mai mult vorbele. Unele lucruri și le amintea mai precis, altele mai puțin. În orice caz însă, din când în când zicea: *dacă pe tine te interesează lucrurile astea, eu ți le spun – dacă crezi că ți-or folosi într-o zi la ceva.*

O vreme mi-am închipuit că am consemnat amintirile Bunicii ca să-i dau ei sentimentul că nu și-a

trăit viața degeaba, că interesează pe cineva, că ar putea interesa chiar și pe unii care nu sunt din familie, că viețile trăite nefericit, odată povestite, capătă, magic, un fel de sens. Că lucrurile capătă în general un altfel de rost dacă le povestești, oricât de lipsite de rost vor fi părut când le-ai trăit. Și mă gândeam că asta o va face să fie mai împăcată cu viața ei când va muri, că o va face să aibă mai puține regrete, că se va gândi că mi-a lăsat ceva ce nu piere odată cu ea, o sămânță care ar putea, cumva, să înflorească cândva spre o altfel de viață, poate cu mai mult rost – și mai puțină nefericire.

Scriu rândurile acestea într-un moment când mă apropiu de vârsta Bunicii mele de când am început să am primele amintiri cu ea. Mi se părea bătrână pe atunci, cum ți se par obligatoriu bunicii când ești copil. Încep însă să am sentimentul, astăzi, că nu atât pentru ea am hotărât să-i consemnez viața, nu doar ca să-i dau ei sentimentul că n-a trăit degeaba – căci nu știu dacă Bunica era așa de obsedată de zădărnici –, ci mai mult pentru mine, ca să pot eu accepta mai ușor zădărniciia vieții ei – și a vieții în general.

*Cristian Mungiu,
iulie 2023*

I
ACASĂ, ÎN CAHUL

Mama ținea foarte mult la lucruri. Când s-a măritat, Bunica Elisabeta n-a avut să-i dea nici un fel de zestre. Primise ceva bani și plăpumi de la Bunicul. Atunci așa era, se întâmpla ca fiecare părinte să-și chibzuiască cum știa venitul și să facă cu el ce credea mai bine. Mi-o amintesc pe Mama reproșându-i odată Bunicii Elisabeta că nu i-a dat zestre la nuntă. Dar n-a vrut să-mi povestească mai multe, deși am întrebat-o. Așa era Mama, nu povestea niciodată nimic. Pentru ea, lucrurile erau într-un fel mai de preț decât orice. Îi plăceau banii, dar preferatele ei rămâneau plăpumile, covoarele și așternuturile. Le fabrica și le înmulțea cu febrilitate, fiecare nouă plapumă pe care o așeza în ladă dându-i, parcă, certitudinea că viața ei avansează pe drumul cel bun. Poate din cauză că acasă nu avusese ce-i trebuia sau poate doar că așa era ea, cine știe de unde-i venea pofta asta de lucruri.

Bunica Elisabeta era mândră și deșteaptă, și mult mai înțeleaptă decât Mama. Noi îi spuneam Babușca. Era născută în sudul Basarabiei, la Cubei, în 1862, și avea, pesemne, și sânge bulgăresc, căci de domnișoară o chema Dimov. Cum ajunsese la Cahul, nu știu. Știa să scrie și să citească, și mi-o amintesc, cred că aveam patru sau cinci ani, vorbind la han cu tătarii, grecii sau bulgarii care își trăgeau căruțele în curte. La vremea aceea, prin 1920, nu era neobișnuit să dai de basarabeni care nu știau românește. Se vorbea mult rusă, dar la noi acasă se vorbea și greacă, iar la han auzeam tot felul de limbi, ciudate și colțuroase, căci erau fel de fel de neamuri care trăiau pe la noi: greci și turci, bulgari și găgăuzi, ruși, armeni, tătari, evrei sau țigani.

Se măritase de tânără Bunica Elisabeta. La 16 ani deja luase pe Bunicul, Stavro. Poate că dinspre el venea atracția mamei către lucruri și către agoniseală, căci Bunicul se refugiase în Basarabia de sărac ce era. Era dintr-un sat amărât din centrul Greciei. La nici 20 de ani, Stavro Andriosadis plecase să-și caute norocul în lume împreună cu un văr, Dumitru. Când a ajuns în Basarabia, Stavro le-a spus cu mândrie celor ce-l întrebau că e din Lecațata. Ei însă îl întrebau cum îl cheamă. Așa se face că pe el și apoi pe Mama a ajuns să-i cheme Lecața. Poate și din pricină că purta

numele unui sat de săraci se simțea Mama îndemnată să adune și să vadă mormanele de lucruri crescând în jurul ei.

Bunicul a murit când eu aveam doi ani. Mi-aduc aminte de o fotografie de-a lui, făcută acasă la el, în satul din Grecia. Stătea în picioare, cu o tulpină lungă în mână, pe o colină golașă și însorită, în fața unui măslin. Alături de Bunicul Stavro, în picioare, era tatăl lui, dar prea multe nu puteai să spui despre el, căci fotografia era roasă în dreptul chipului său. Amândoi aveau tălpile goale și își țineau mâna în fața ochilor, să se apere de soare. Pesemne că fotograficul îi luase de la umbra măslinului special ca să-i fotografieze, căci înapoia lor, sub copac, se vedea o haină sau o pânză, așezată jos, lângă un morman de măslină. Se vede că se ridicaseră și ieșiseră în soare pentru fotografie – iar vântul umflase haina s-o zboare și fotografia o încremenise așa, umflată în vânt, iar pe Bunicul cu ochii către aparat, dar cu capul întors către cârpa lui.

*

Bunica Elisabeta și Bunicul Stavro au avut unsprezece copii. Dintre toți, eu știu însă numai de șase dintre ei, căci ceilalți au murit aproape odată, în timpul unei epidemii. Babușca povestea că la înmormântări mergeau numai ei, părinții, ca să nu ia ceilalți

copii boala unii de la alții. Le mureau copiii unul după celălalt, și ei nu știau ce să le facă. Într-o sâmbătă, după ce îngropaseră o fată, când s-au întors acasă, au găsit un frate de-al ei care murise cât fuseseră ei la cimitir.

Când mor cinci copii odată, nici nu le mai știi numele.

Din cei șase frați care au trăit, Mama, Elena, era a doua. Cel mai mare era Andrei. Babușca îl iubea pe el cel mai mult. Și Mama îl iubea. Andrei a murit înainte să împlinească patruzeci de ani. Mi-o amintesc pe Mama venind acasă în ziua aceea. Nu știu din ce pricină, ușa noastră din față era închisă, și ea a intrat în casă pe geam.

— A murit Andrei, ne-a zis, și a izbucnit în plâns.

Aveam șase sau șapte ani. Plângea și plângea, și nu știam cum s-o împac. Era prima dată când murea cineva mai apropiat, și nu reușeam să mă gândesc la nimic de spus. Mi-aduc aminte că ferestrele rămăseseră deschise și se izbeau de perete, căci începuse vântul, iar eu m-am ridicat să le închid și din mers am atins-o pe Mama pe mână, ca din întâmplare, însă n-am îmbunat-o. Nu era ușor să fiu apropiată cu Mama, și am rămas de atunci convinsă că mai bine ții pentru tine ce simți decât să fii luat în răs sau pur și simplu să nu fii băgat în seamă.

Când ești copil, cel mai greu e să treci de prima oară când moare cineva apropiat. Andrei a murit de ciroză la ficat, și atunci mi s-a părut cea mai teribilă boală de pe lume. Mergeam mereu cu Babușca la el la mormânt și îi promiteam că nici eu n-am să-l uit niciodată. Dar, pe măsură ce creșteam, erau tot mai mulți oameni pe care nu trebuia să-i uiți niciodată, și fiecare dintre ei lua ceva din atenția pentru morții dinainte, făcându-te tot mai nepăsător și mai matur.

După Andrei, prin '38 sau '39 a murit un alt frate, Mihai, de tuberculoză. Apoi a murit Constantin, de pneumonie. Pe Nicolae l-au luat rușii după ce au intrat în Basarabia și l-au dus în Kazahstan.

Maria, sora cea mică a Mamei, se măritase cu un ucrainean, Șevcenko. În 1918, către sfârșitul războiului, au mers toți patru, Maria, soțul ei și cei doi băieți pe care-i aveau, la Poltava, în vizită la rudele bărbatului. Le spusese Igor și Boris, căci el nu vorbea decât rusă. Dar, cât se aflau ei acolo, Basarabia a făcut cale-ntoarsă către România, iar rușii au zis: de azi – *koneț*, nu se mai trece peste graniță. Ori aici, ori acolo. Ucraineanul n-a vrut să se mai întoarcă, iar la mijloc erau copiii. Poate că, dacă i-ar fi prins revenirea Basarabiei în Cahul, acolo ar fi rămas să trăiască, dar cine avea cum să știe. Bunica Elisabeta a plâns mult după Maria, îi era cea mai dragă fată. Seara, Babușca se ruga